

ANTİK MEZOPOTAMYA ve ANADOLU MEDENİYETLERİ (MÖ 4000 - MS 1400)

Mezopotamya ile ilişkilendirilen antik kültürler arasında Sümerler, Süryaniler, Akadlar ve Babiller vardır. Bu tarihi dönem üzerinde çalışmak biraz kafa karıştırıcı olabilir, çünkü bu kültürler binlerce yıl boyunca etkileşimde bulunmuş ve kimi zaman birbirleri üzerinde hakimiyet kurmuştur.

Mezopotamya, Dicle ve Fırat nehirleri arasındaki topraklardır.

Aynı zamanda, incelenen dönem ve bağlama göre farklı şehir devletleri, diller, inançlar veya imparatorluklardan da bahsedebiliriz.¹

¹ <https://tr.khanacademy.org/humanities/world-history/world-history-beginnings/ancient-mesopotamia/a/mesopotamia-article>

SÜMER UYGARLIĞI (MÖ 4000 - 2350)

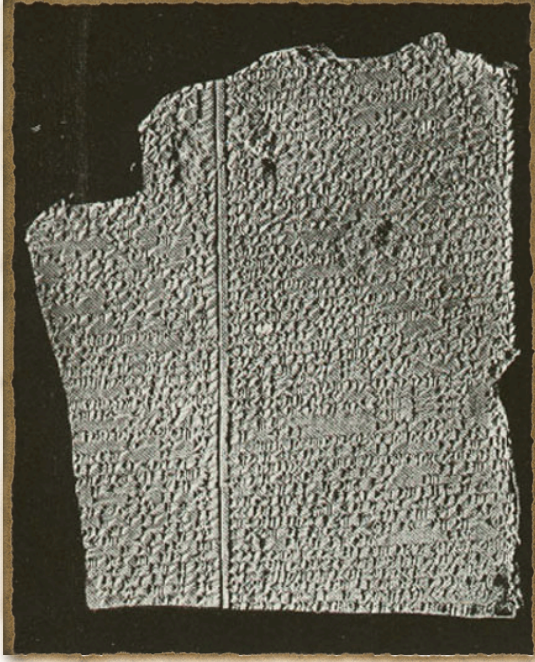

Mezopotamya, Dicle ve Fırat nehirleri arasındaki topraklardır. Mezopotamyanın yerlileri olmamakla beraber, Sümerler Asya'nın batısından gelerek MÖ 3500 yıllarında bu topraklarda devlet kurmuşlardır. Yazıyı bulmuşlar ve müziği de yazmaya başlamışlardır. İlk nota yazısı, bu coğrafyada Sümerler'de görülmektedir.

20. yüzyılın başlarında yaşamış bazı araştırmacılar, arkeolojik kalıntılardan elde edilen yazıların bir kısmının müzik yazısı olduğunu iddia etmişlerdir. 1970'lerden sonra Fransız arkeologlarınca Anadolu'da Hititlerin Ugarit bölgesinde yapılan araştırmalar sonucunda Sümerlerin nota yazısı da kullandıkları ve Babil, Asur ve Hitit gibi daha sonraki medeniyetleri bu açıdan da etkiledikleri kesinlik kazanmıştır.

Sümerler çivi yazısı karakterini bulmuşlar, bölgenin coğrafi yapısında bulunan çamur ve kil tabletlere yazdıkları yazıları güneşte kurutarak taşlaştırmışlardır. Başlarda Mısır hiyeroglif yazısını andıran Sümer yazısı, zamanla değişerek resimlerin soyutlaşmasıyla çiviye andıran şekillere bürünmüş, bu sebeple çivi yazısı olarak tarihteki yerini almıştır. "Sümerlerin kullandığı bu müzik yazısına *Cuneiforme*, denmektedir. Latince'de *Cunens* köşe anlamına gelmektedir. Fransızca köşe anlamına gelen *Coin* kelimesi de buradan gelir. Türkçe'de ise *Kama* olarak adlandırılmaktadır. Bu noktada diyebiliriz ki; Sümerlerin müzik yazısı kamaya benzeyen

işaretlerden oluşmuştur.”² “Bu çivi yazısı, yöredeki diğer toplulukların da kendi dillerini yazıya aktarmak için yaklaşık 2000 yıl boyunca kullandıkları bir yazı şekliydi. Ancak günümüzde kullanılan yazının da temeli olan Fenike alfabesi milattan önceki ilk bin yılda en çok kullanılan yazı biçimi olduktan sonra durum değişti. Çivi yazısı ayrıca dünyanın ilk büyük edebi eserlerinden biri olan Gilgamesh Destanı'nın hazırlanmasında da kullanılan yazı biçimidir.”³

Gilgamesh Destanı'ndan bir tablet

“Dünyanın en eski müziği olarak bilinen Sümer müziğinde 7 sesli dizi kullanılmıştır.”⁴ Sümer müziğinin 7 sesli diziden oluştuğunu kanıtlayan bulgular arasında; bir Sümer ney'inin⁵, bir Sümer arp'ının⁶ ve en önemlisi notası günümüze ulaşan bir Sümer ilahisinin bir sekizlide 7 ses kullanılmış olduğu bulunmaktadır.

Şekil 1: Sümer arpından elde edilen sesler

⁵ M.Ö. 2800 yıllarına ait bir mezardan çıkarılan ve “imin” ya da “kagi” adıyla anılan nefesli çalgıdır. Sümerler bu çalgıya yedi sesli anlamına gelen “imin” de demişlerdir.

⁶ Sümerler tarafından “zagsal” adı verilen bu çalgı, yedişer ses olarak üç sekizli halinde düzenlenmiştir.

Şekilde görülen Sümer arpından elde edilen sesler, Z. Gonca Girgin'in Müziği Yazmak isimli kitabında⁷ bahsi geçen Sümer arpının yedişerli 3 takıma ayrılmış 21 telden tahmini olarak çıkabilecek seslerin günümüz notasyonundaki gösterimidir.

FENİKE UYGARLIĞI (MÖ 3000 - 500)

MÖ 2800'lerde Orta Asya'dan Kafkasya'ya, daha sonra da Lübnan Dağları arasındaki bölgeye yerleşen Fenikeliler, Mezopotamya medeniyetlerinden öğrendikleri dilleri basitleştirerek kullanmışlardır. Müzikte de Mezopotamya medeniyetlerinden etkilenerek, yapısal sistemlerinde ve çalgılarında değişiklikler yapmışlar, kendi müziklerini oluşturmuşlardır. Ancak kendilerine ait bir müzik yazısına sahip olup olmadıkları henüz bilinmemektedir.

AKAD UYGARLIĞI (MÖ 2350 - 2154)

MÖ 3000 civarında Sümerler, Mezopotamya'nın kuzeyinde bulunan, ismini Akad şehir devletinden alan Akadlar ile önemli kültürel değişimlerde bulunmuşlardır. Akad dili günümüzde Sami dilleri olarak bilinen Arapça ve İbranice ile bağlantılıdır.

⁷ Girgin Tohumcu, Z. Gonca, A.g.e., s. 7

ASUR UYGARLIĞI (MÖ 2000 - 609)

Askeri ve mimari yapılanmada, çivi yazısında etkileri görüldüğü gibi, müzikte de Sümer ağırlıklı olmak üzere kendisini göstermiştir. Askeri ve dini törenlerde ve tedavide sıkça kullanılan müzik gündelik hayatta da yaşadığını göstermiştir (MÖ 1270 - 606). Bu medeniyetin kendilerine ait bir müzik yazısı olup olmadığı henüz bilinmemekle beraber, Anadolu, Yunan, Roma, Bizans ve Avrupa müziklerinin

oluşumunda rol oynadığı tahmin edilmektedir.

MÖ 21. yüzyılın sonlarından MÖ 7. yüzyılın sonlarına kadar geçen 1400 yıl boyunca, Akad dili konuşan Asurlular Mezopotamya'da, özellikle de kuzeyinde baskın bir güç olmuşlardır. İmparatorluk, MÖ 7. yüzyılın sonunda çökmeden önce zirve dönemini yaşamıştır. Asur İmparatorluğu'nun sınırları o zamanlar doğuda Pers İmparatorluğu'na—günümüzde İran—, batıda Mısır ve Kıbrıs'a dayanıyordu. Asurlular'ın egemen güç olmadığı nadir dönemler arasında Hammurabi'nin kurduğu Babil İmparatorluğu dönemi ve iktidarda kimsenin olmadığı karışık ve karanlık dönemler bulunmaktadır.⁸

BABİL UYGARLIĞI (MÖ 1900 - 539)

“Babil, Mezopotamya'da adını aldığı Babil kenti etrafında MÖ 1894 yılında kurulmuş, Sümer ve Akad topraklarını kapsayan bir imparatorluktur. Babil'in merkezi bugünkü Irak'ın El Hilla kasabası üzerinde yer almaktadır. Babil halkının büyük bir kısmını tarih boyunca çeşitli Sami asıllı halklar oluşturmuştur.”⁹

⁸ <https://tr.khanacademy.org/humanities/world-history/world-history-beginnings/ancient-mesopotamia/a/mesopotamia-article>

⁹ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Babil>

1 Kasım 2021 Pazartesi

Sümerler ve Asurlulardan sonra Babil uygarlığı da her alanda kendisinden önceki medeniyetleri örnek almıştır. Babil uygarlığının hükümdarı Hammurabi, Sümer sanat eserlerinden, yazı ve kanunlarından yararlanarak Hammurabi Kanunları'nı oluşturmuştur. "Bu derleme, MÖ yaklaşık 1754'te yapılmış ve Sümer, Akad ve Asur devletlerinin önceki yazılı

yasalarını kimi açılardan tekrar etmiş, kimi açılardan geliştirmiştir. Hammurabi Kanunları MÖ 2100 ile 2050 yılları arasında Sümer kralı Ur-Nammu'nun hazırlattığı Ur'un Kanunu'na oldukça benzer."¹⁰

1930'lu yıllarda yapılan bilimsel araştırmalarla beraber, Babil müziğinin yapısal oluşumu Prof. Dr. O.R. Gurney tarafından incelenmiştir. Babil gam sistemi ile Eski Yunan sistemini karşılaştıran Gurney, "... İ sartum adı verilen eski Babil gamının dizilişini (do)-si-la-sol-fa-mi-re-do-si şeklinde vermiştir."¹¹

- 1) do / si / la / sol / fa / mi / re / do / si (isartum)
- 2) do / si / la / sol / fa diyez / mi / re / do / si (qablitum)
- 3) do diyez / si / la / sol / fa diyez / mi / re / do diyez / si (nis.GAB.RI)
- 4) do diyez / si / la / sol diyez / fa diyez / mi / re / do diyez / si (nid qablim)
- 5) do diyez / si / la / sol diyez / fa diyez / mi / re diyez / do diyez / si (pitum)
- 6) do diyez / si / la diyez / sol diyez / fa diyez / mi / re diyez / do diyez / si (embudum)
- 7) do diyez / si / la diyez / sol diyez / fa diyez / mi diyez / re diyez / do diyez / si (kitmum)
- 8) do diyez / si diyez / la diyez / sol diyez / fa diyez / mi diyez / re diyez / do diyez / si diyez (isartum)

Şekil 2: Babil müziğine ait gamların oluşum sistemi¹²

¹⁰ <https://tr.khanacademy.org/humanities/world-history/world-history-beginnings/ancient-mesopotamia/a/mesopotamia-article>

¹¹ Girgin Tohumcu, Z. Gonca, A.g.e., s. 7

¹² Girgin Tohumcu, Z. Gonca, A.g.e., s. 7

Babil çalgılarının 9 telli olması, diyatonik 9 sesliliğe dayalı bir sisteme sahip olması, 8 gamdan oluşan 7 sesli dizi ile teorilerini kurmuş olmaları, Babil müziğinin kendisinden önceki Sümer ve kendisinden sonraki Asur ve sonraki medeniyetlere köprü niteliğinde değerlendirilir.

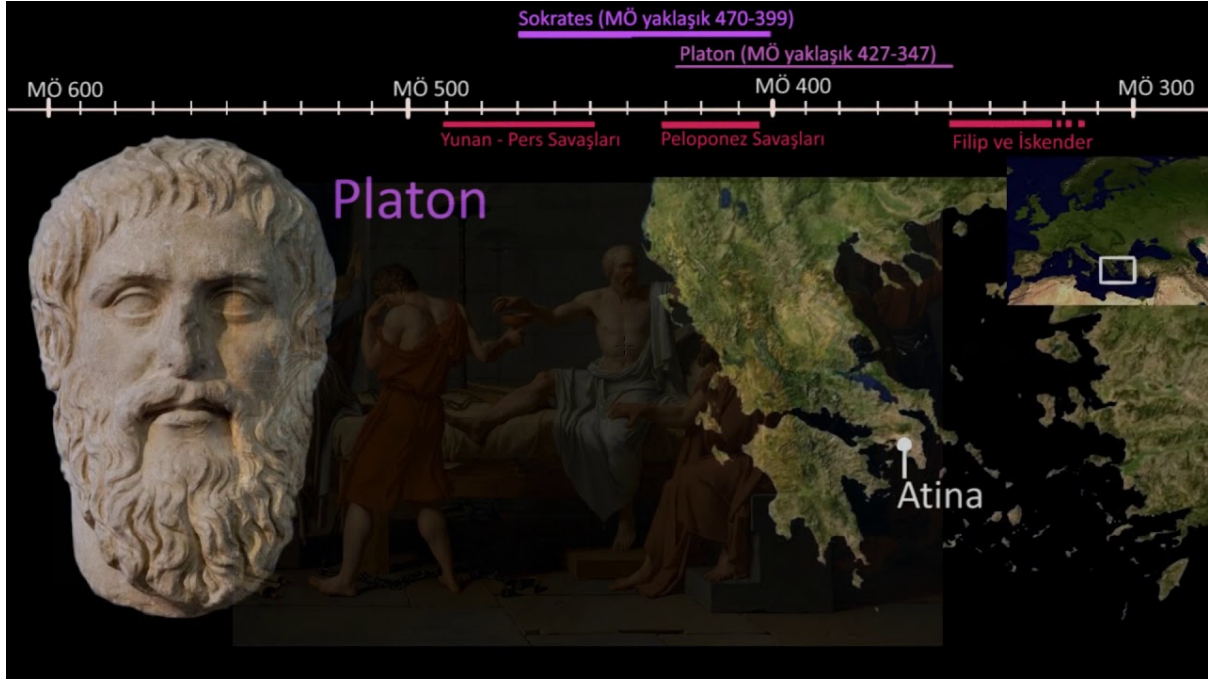
Hammurabi'nin kurduğu Babil İmparatorluğu, Babil'in MÖ 1531'de istilacılar tarafından ele geçirilmesine dek 260 yıl varoldu. MÖ 626 ve 539 yılları arasındaki dönemde Babil, Yeni Babil İmparatorluğu olarak kendini bölgede tekrar öne çıkardı. Bu yeni imparatorluk, MÖ 539'da Persler tarafından yıkılmış, Persler MÖ 335'e yani Büyük İskender'in hüküm sürdüğü döneme kadar bölgeyi kontrolleri altında tutmuştur.¹³

ANTİK YUNAN UYGARLIĞI (Tunç Devri MÖ 3200 - 1100 / Arkaik Dönem 600 - 480 / Klasik Dönem MÖ 500 - 323 / Helenistik Dönem MÖ 323 - 31)

Yunan kelimesi İyonyalı anlamına gelmektedir ki o zamanki İyonya toprakları, bugünkü batı Anadolu kıyılarını, adaları ve Girit'i kapsamaktadır. Antik Yunanlar, Türkiye'den Güney Fransa'ya kadar Akdeniz çevresindeki birçok bölgede yaşadılar. Mısırlılar, Suriyeliler ve Persler gibi diğer halklarla yakın ilişkileri vardı. Yunanlar ayrı şehir devletlerinde yaşadılar, ama aynı dili ve aynı inançları paylaştılar.

¹³ <https://tr.khanacademy.org/humanities/world-history/world-history-beginnings/ancient-mesopotamia/a/mesopotamia-article>

Tunç Devri'nde (M.Ö. yaklaşık 3200-1100), Kiklad adaları, Girit ve Yunan anakarasında bir dizi topluluk gelişmiştir. Farklı kültürlere sahip bu topluluklar çoğunlukla çiftçiydiler, ancak özellikle obsidyen (volkan camı) ve metaller gibi ham maddelerin deniz aşırı ticaretini yapmaktalardı. Yunan Tunç Çağı'nın Miken dönemi, Yunanlar tarafından "kahramanlar çağı" olarak görülmüştür ve belki de daha sonraki Yunan mitolojisinde anlatılan birçok hikayenin (Homeros'un destanları da dahil) tarihsel arka planını oluşturmaktadır. Bu zamana ait nesnelere ve sanat eserlerine anakara Yunanistan'da ve bazı Yunan adalarında rastlanmaktadır.

M.Ö. 800 civarında çeşitli bölgelerle ticaretin artmasıyla sanat, zanaat ve yazı yeniden ortaya çıkmış, şehir devletleri ("*polis*"ler) gelişmişti. M.Ö. 500 civarına gelindiğinde Atina şehrinde "halkın yönetimi" yani demokrasi ortaya çıkmıştı. M.Ö. 489-479 yıllarında bir Pers istilasının yenilgisinden sonra, özellikle Yunan anakarası ve Atina altın bir çağa girmiştir. Atina tiyatro ve felsefede, edebiyatta, sanatta ve mimarlıkta rakipsizdi. Şehrin imparatorluğu Batı Akdeniz'den Karadeniz'e uzanarak muazzam bir zenginlik yaratmıştı.

İskender'in ölümü ve imparatorluğunun bölünmesinin ardından gelen Helenistik dönem (M.Ö. 323-31), Yunan gücünün ve kültürünün Orta Doğu'ya ve İndus Vadisi'ne kadar uzandığını gördü. Roma İmparatorluğu Yunan dünyasını geniş imparatorluğuna soktuğunda, Yunan fikirleri, sanatı ve kültürü Romalıları büyük ölçüde etkiledi.¹⁴

¹⁴ <https://tr.khanacademy.org/humanities/ancient-art-civilizations/greek-art/beginners-guide-greece/a/ancient-greece-an-introduction>

İslam tarihinde Eflâton olarak adı geçen Platon bir kitabında, Yunanlılar'ın bütün bilgisini Mısırlılar'dan öğrendiğini yazmıştır. Yunanlılar, bir çeşit alfabe notası geliştirmiştir. Harflerle, seslerin incelik ve kalınlıklarını göstermişlerdir. Süreler için de çizgiler kullanmışlardır. Yunan müzik yazısının özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

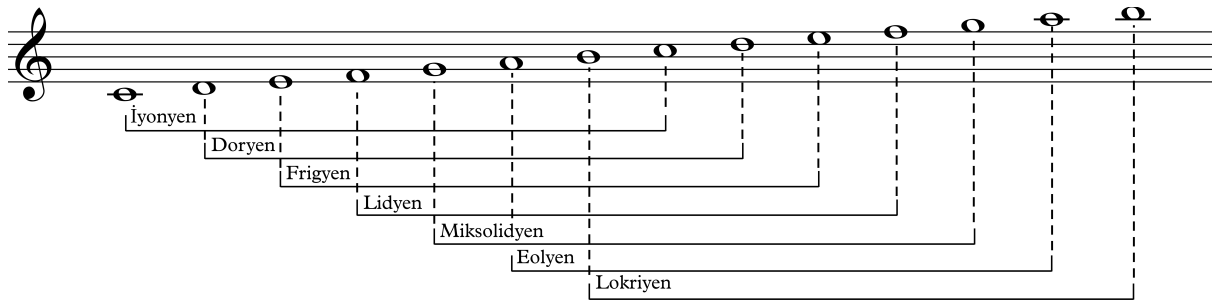
1. Notadaki alfabe, günlük hayatta kullanılmayan bir alfabedir. Kökeni bilinmeyen daha eski bir alfabenin işaretleridir.
2. İnsan sesi için ayrı, çalgı için ayrı işaretler kullanmışlardır.
3. Sözlü müzik yazılarında sözler alta yazılmıştır.
4. Ses süreleri belirtiliyordu.
5. Susulacak zamanlar (es'ler) gösteriliyordu.

Elimizde papirüse, parşömene ve bazı taşlara¹⁵ yazılmış olan Yunan müzik örnekleri bulunmaktadır.

İnsan sesini esas alarak, en fazla iki sekizli (2 oktav) içinde sesler yer alıyordu. Kalın ile ince oktavın birleştiği noktaya "meze" (orta direk) demişlerdir. Ara birim "tetrachord" (dörtlü) aralığı olarak ele alınan tam dörtlü aralığını daha küçüğe bölerek, onun arasına iki ses daha koymuş ve 4 ses ortaya çıkarmışlardır.

Yunan ses sisteminin en karakteristik özelliği, inici yapıda olmasıdır. Dizinin asıl bölgesi orta bölgedir. Tam dörtlünün arasındaki perdeler (3 aralık) çeşitli şekillerde bölünebilmektedir: anarmonik, kromatik ve diatonik bölünme. Yunanlılar anarmonik cinsi esas kabul ederek, nota yazımlarını buna göre sistemleştirmişlerdir. "Lir" in telleri düşünülerek yapılan bir notasyon sistemidir.

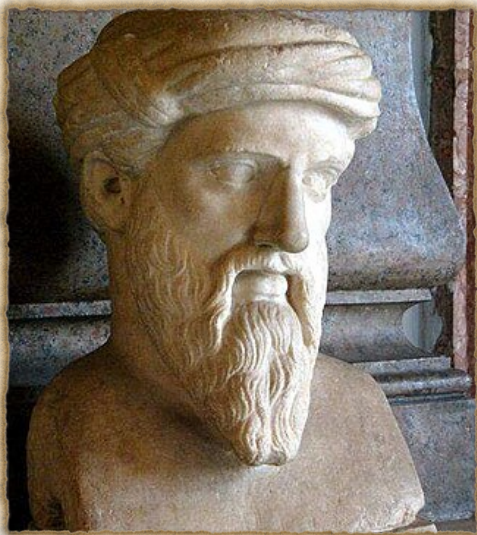
Antik uygarlıkların adlarını alan ses dizileri oluşturmuşlardır:¹⁶

¹⁵ Bir örneği Aydın'da bulunmaktadır.

¹⁶ [https://tr.wikipedia.org/wiki/Mod_\(m%C3%BCzik\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Mod_(m%C3%BCzik))

1. İyonyan Modu (İngilizce İonian); Herhangi bir majör gamın ilk derecesine kurulan moddur. İlk dereceden başlar ve 8. derecede son bulur. Türk Müziği Makamları'ndan Rast ile benzerlik göstermektedir. Majör gam ile aynı aralıklara sahiptir. Aralıkları T-T-Y-T-T-T-Y şeklindedir.
2. Doryen Modu (İngilizce Dorian); Herhangi bir majör gamın 2. derecesine kurulan moddur. 2. dereceden başlar ve oktavında son bulur. Türk Müziği Makamları'ndan Hüseyini ile benzerlik göstermektedir. Aralıkları T-Y-T-T-T-Y-T şeklindedir.
3. Frigyen Modu (İngilizce Phrygian); Herhangi bir majör gamın 3. derecesine kurulan moddur. 3. dereceden başlar ve oktavında son bulur. Türk Müziği Makamları'ndan Kürdi ile benzerlik göstermektedir. Aralıkları Y-T-T-T-Y-T-T şeklindedir.
4. Lidyen Modu (İngilizce Lydian); Herhangi bir majör gamın 4. derecesine kurulan moddur. 4. dereceden başlar ve oktavında son bulur. Aralıkları T-T-T-Y-T-T-Y şeklindedir.
5. Miksolidyen Modu (İngilizce Mixolydian); Herhangi bir majör gamın 5. derecesine kurulan moddur. 5. dereceden başlar ve oktavında son bulur. Aralıkları T-T-Y-T-T-Y-T şeklindedir.
6. Aeoliyen Modu (İngilizce Aeolian); Herhangi bir majör gamın 6. derecesine kurulan moddur. 6. dereceden başlar ve oktavında son bulur. Türk Müziği Makamları'ndan Nihavend ile benzerlik göstermektedir. Kısacası bu mod, doğal minör gamı ile aynı aralıklara sahiptir. Aralıkları T-Y-T-T-Y-T-T şeklindedir.
7. Lokriyen Modu (İngilizce Locrian); Herhangi bir majör gamın 7. derecesine kurulan moddur. 7. dereceden başlar ve oktavında son bulur. Aralıkları Y-T-T-Y-T-T-T şeklindedir.

Yunan müziğinin ilk kuramsal çalışmalarını gerçekleştiren Pisagor (Pythagoras MÖ 569 - 475), ses titreşimlerinin sayısı, rezonans, ses aralıkları gibi konuları açıklamıştır. Antik Yunan müzik yazısında, hem alfabetik, hem de neumatik şekiller kullanılmıştır.

HİTİT UYGARLIĞI (MÖ 1600 - 1180)

Hititler, MÖ 1600'lü yıllarda Hattuşaş'ta bir imparatorluk kurmak için Anadolu'ya yerleşen ve kökenleri Hint-Avrupa ailesine dayanan bir topluluktur. Hitit İmparatorluğu, MÖ 1300'lerin ortalarında en geniş topraklarına ulaşarak sınırlarını yukarı Mezopotamya'ya ve Doğu Akdeniz ülkelerine kadar dayandırdı. Ehlileştirdikleri atları sayesinde uzun mesafelere göç edebilen Hititler, Eski Mezopotamya'da ve bölgedeki diğer eski topluluklarda da önceden kullanılmış olan tekerlek ve yük arabası gibi teknolojilerin yayılması, tarım ve çiftçilikle uğraşan toplumlara büyük kolaylıklar sağlamıştı. MÖ 1180 sonrasında imparatorluk sona erdi ve bazıları MÖ 8. yüzyıla kadar varlığını devam ettirmeyi başarabilen birçok şehir devleti olarak bölündü.¹⁷

¹⁷ <https://tr.khanacademy.org/humanities/ap-world-history/ap-world-history-beginnings/ap-ancient-egypt-hittites/a/the-hittites>

ELAM UYGARLIĞI (MÖ 3000 - 600)

Sami kökenli olan Elamlılar Mezopotamya'nın güneydoğusunda hüküm sürmüşlerdir. Başkentleri Sus şehri olmuştur. M.Ö 3000 yılında diğer kentlere egemenlik kurmuş olan Elamlar, MÖ 7. yüzyılda Asurlular tarafından yıkılmışlardır.

PERS UYGARLIĞI (M.Ö. 539 - 334)

Bölgedeki diğer kavimlere üstünlük kuran Persler giderek güçlenmişlerdir. Büyük İskender'in Persleri egemenliği altına almasına kadar Mezopotamya Pers egemenliğinde kalmıştır. Pers - Sasani İmparatorluğu döneminde Mezopotamya bölgesi "İran'ın Kalbi" olarak anılmıştır. Daha sonra Mezopotamya'nın Arap

halifelerin kontrolüne girmesiyle kuzeyde Musul ve güneyde Bağdat şehirleri başkent olarak seçilmişlerdir.¹⁸

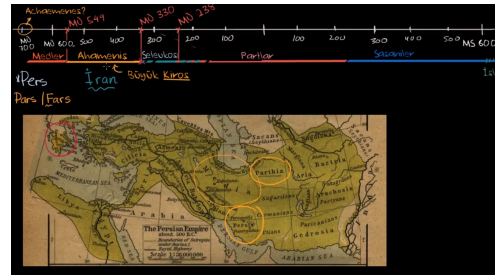
MÖ 559'da, Kiros adında bir adam Pers İmparatorluğu'nun başına geçti. Kiros'un yönetiminden önce Pers devleti, Kiros'un dedesi Astiages tarafından yönetilen Med İmparatorluğu'nun haraçgüzar devletiydi. Pers devleti, korunma ve bir miktar bağımsızlığını sürdürmek için Medlere vergi ödüyordu.

Kiros, başarılı bir ordu komutanıydı ancak aynı zamanda fethettiği bölgelerin ekonomisini iyi düzeyde tutmaya gayret gösterdi. Bunu başarmak için Kiros bir bölgeyi fethettikten sonra yerel yöneticilerin orada kalmasına ve yerel halkın tercih ettikleri dini gelenekleri uygulamaya devam etmesine izin verdi.

Antik Mezopotamya'da imparatorluklar ortak bir strateji uygulamıştır: Fethedilen nüfusun siyasi ve kültürel birliğini koparmak ve egemen güce karşı daha tehlikesiz hale getirmek için grupları farklı alanlara taşımak. Kiros ise bu uygulamanın tam tersini yapmıştır. Babilliler tarafından başka yere yerleştirilen Yahudiler'in İsrail'e dönüp haraçgüzar devlet kurmalarına izin vermiştir. Bu bir cömertlik eylemi gibi görünse de, muhtemelen Yahudiler'in bağlılığını sağlamak ve böylece genel hoşgörü politikasını sürdürmek için Kiros'un önceden hesaplayarak yaptığı bir hamledir.¹⁹

MÖ 499 yılında, bugün Türkiye'nin batısında bulunan İyonya'daki (Ege Bölgesi) Yunan şehir devletleri Ahameniş egemenliğine karşı ayaklandı. Bunu takip eden yüz elli yıl boyunca, Ahameniş kralları vergileri arttırdı ve Yunanistan'a askeri istilalardan ziyade ekonomik ve siyasi stratejilerle müdahale etmeye devam etti. MÖ 334'te, Makedonyalı İskender Pers İmparatorluğu'nu işgal etti. İskender Pers tahtında hak iddia etti. Aynı zamanda, devasa imparatorluğunu kolayca idare edebilmek için ele geçirdiği şehirlerin yetkililerini ve kurumlarını yerlerinde bıraktı. Ölümünden sonra, generallerinden biri olan Seleukos bir zamanlar Ahameniş İmparatorluğu'na ait olan toprakların çoğunun kontrolünü ele geçirdi.

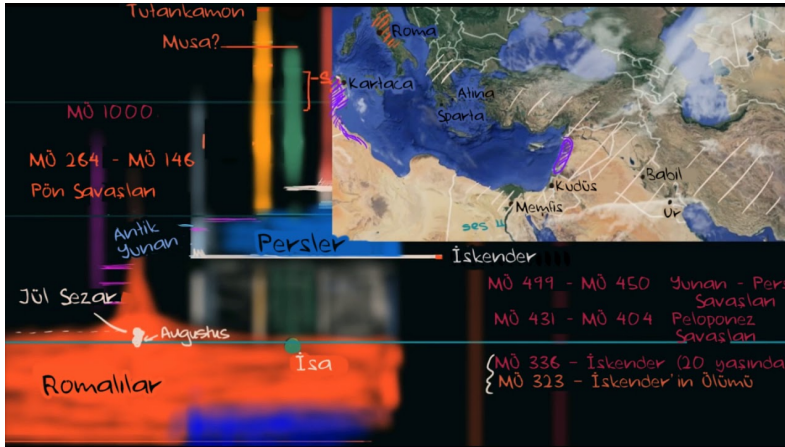
¹⁸ <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/mezopotamya-312>

¹⁹ <https://tr.khanacademy.org/humanities/world-history/ancient-medieval/ancient-persia/a/the-rise-of-persia>

BİZANS İMPARATORLUĞU (400 - 1400)

Bu bin yıllık dönemin ilk yarısı, Roma İmparatorluğu'nun istikrarını bozan göçmen istila dalgalarıyla Batı Avrupa'da korkunç siyasi ve ekonomik karışıklıklara tanık oldu. Roma İmparatoru Konstantin, Konstantinopolis'i (günümüzde İstanbul) yeni başkent olarak MS 330'da kurdu ve Batı Roma İmparatorluğu bundan kısa bir süre sonra parçalandı. Doğu Akdeniz'de, Konstantinopolis'i başkent olan Bizans İmparatorluğu yükseldi.

Papa önderliğindeki Hıristiyan Kilisesi, Batı Avrupa'daki en güçlü kurum olarak ortaya çıktı ve Ortodoks Kilisesi de Doğu'yu egemenliği altına aldı.

Bizans İmparatorluğu, Latin aracılığı olmadan Klasik Yunan kültürünü doğrudan benimsemişti.

Orta Çağ Bizans geleneğinde klasik Yunan öğreniminin korunmasının Slavlara, sonrasında İslam'ın Altın Çağı'na ve Batı Avrupa Rönesansı'na oldukça etkisi oldu.²⁰

İslamiyet'in yani üç büyük tek tanrılı dinlerden birinin doğduğu dönem bu dönemdir. Hz. Muhammed'in MS 632'deki ölümünden sonraki yüz yıldan biraz daha fazla zaman geçtikten sonra İslam dini, İspanya'dan Kuzey Afrika'ya, Orta ve Yakın

²⁰ <https://tr.khanacademy.org/humanities/world-history/ancient-medieval/classical-greece/a/greek-culture>

1 Kasım 2021 Pazartesi

Doğu'dan Hindistan'a kadar yayılmıştı. Ortaçağ'da İslam, bilim ve teknolojinin lideriydi. İslam kültürü, antik dünyada oluşturulan bilginin çoğu kaybolmuşken Antik Yunan metinlerini korumak ve çevirmekte önemli rol oynamıştır.²¹

²¹ <https://tr.khanacademy.org/humanities/ap-art-history/start-here-apah/brief-histories-apah/a/a-brief-history-of-western-culture>